

BOEKBESPREKING

De boerderij van Houtman

De voltooiing van de restauratie van de boerderij gesitueerd op de hoek van de Langestraat en Zon en Maanstraat – ook wel de boerderij van Houtman genoemd – was voor de Stichting Hilversum Pas Op (HPO) reden een publicatie te wijden aan dit voor de Stichting tot nu toe grootste project. Op de omslag staat als auteur vermeld mw.dr.s L.J. Westermann. De adviseur van HPO, de architect ing.P.D. van Vliet, heeft echter eveneens een hoofdstuk voor zijn rekening genomen.

Het boekje valt grofweg in drie delen uiteen. In de eerste vier hoofdstukken behandelt mw. Westermann de geschiedenis van de boerderij, Hilversum tussen 1767 (in de inhoudsopgave 1767, boven het hoofdstukje staat 1766) en 1991 en de geschiedenis van de eigenaren en bewoners. Van Vliet gaat in op de restauratie en tenslotte wordt er nog een hoofdstukje gewijd aan HPO. De oprichting, de doelstelling en de projecten komen achtereenvolgens aan de orde. Het boekje wordt ingeleid met een voorwoord van de commissaris der Koningin in Noord-Holland.

De boerderij in zijn huidige vorm dateert uit 1767. De grote brand van 1766, die alle registers en archieven in vlammen heeft doen opgaan, bemoeilijkt de speurtocht naar de geschiedenis van de boerderij. Voor de brand was dit gedeelte van het dorp intensief bewoond. Vooral spinhuizen moeten er aan de Langestraat gestaan hebben. De opdrachtgever voor de herbouw in 1767 was Wessel ten Dam, van beroep schout en dus één van de vooraanstaande burgers in Hilversum. De boerderij was van het type Hilversums Langhuis. In 1825 verkocht Ten Dam de boerderij aan Wouter van Dompelaar. Van Dompelaars dochter Petronella trouwde met Wouters meesterknecht Arend Houtman. Zo kwam de boerderij in het bezit van de familie Houtman. De familie bleef eigenaar, totdat HPO het pand kocht. Het huis stond toen al vijftien jaar op de Rijksmonumentenlijst.

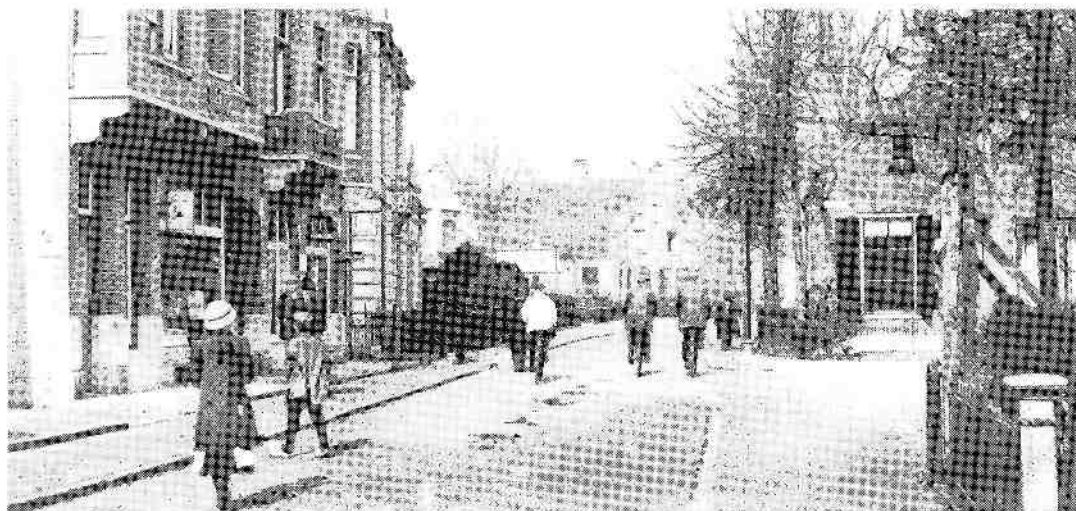
In het hoofdstuk Hilversum 1766 (1767)-1991

Wouter Houtman (1861-1939) met zijn vrouw Laura Cornelia Vuurmans.

geeft de auteur een historisch overzicht. De schrijver wijdt ook enkele bladzijden aan de periode voorafgaande aan 1766. In vogelvlucht passeert de geschiedenis van het Gooi vanaf de vroege Middeleeuwen de revue. Tevens wijdt zij nog enkele zinnen aan vroegere perioden. Het is natuurlijk altijd lastig om zo'n lange periode kort te behandelen. Dit overzicht ontkomt dan ook niet aan het "zeven mijls laarzen"effect. Bij enkele belangrijke gebeurtenissen wordt stilgestaan, zoals bv. de overgang van 't Gooi van Elten naar Holland.

De toestand in de 19e eeuw behandelt de auteur aan de hand van Boerhout en Van Hengel, twee tegengestelde meningen. Van Hengel beschouwt de situatie aanmerkelijk minder positief dan Boerhout. Dit komt duidelijk tot uiting in de geciteerde tekstgedeelten. Alhoewel mw. Westermann opmerkt, dat ons beeld misschien vertekend is door de negatieve kijk van Van Hen-

Langestraat richting Kerkbrink (1915). In het midden de boerderij van Houtman.

gel, neigt zij ook meer naar diens visie dan naar die van Boerhout, die een halve eeuw later het 19e-eeuwse dorp met een romantische bril op beschrijft: *“Oud Hilversum is mooi!... Onordelijk, schots en schuin lag het binnen de heuvels nu een handvol huizen en krotjes, zoo maar tusschen landerijen en bosch te grabbel gegoid”*.

In het volgende hoofdstuk verschijnen de bewoners ten tonele. Van Wessel ten Dam tot de laatste bewoners worden behandeld.

De restauratie van de boerderij wordt beschreven in het volgende hoofdstuk door architect Van Vliet. Hij verhaalt over de moeilijkheden, de keuzes die men moest maken en de feitelijke restauratie.

Het laatste hoofdstuk wordt aan HPO gewijd. Achterin het boekje is als bijlage nog opgenomen een deel van de koopakte van de boerderij in 1825. Het boekje is rijkelijk voorzien van illustratie materiaal. Het is een aardig document voor diegenen, die het werk van HPO een warm hart toedragen. Naast het monument aan de Langestraat geeft ook deze publicatie het belang aan van HPO voor de Hilversumse samenleving.

WO

DE BOERDERIJ VAN HOUTMAN door L.J. Westermann. Uitgave van de Stichting Hilversum Pas Op!, (Hilversum 1991). Prijs: f 20. Te verkrijgen in de boekhandel en bij de lectuurtafel op de ledenavonden van AP.

De Nieuwe Gooiander 1922

Uren kan ik er in bladeren en lezen: tijdschriften en kranten van vóór de oorlog. Heerlijk is het de sfeer en geur op te snuiven van een tijd die zo anders was en toch zo herkenbaar. En dat is geen kwestie van nostalgie (ik ben van na de oorlog), maar van het besef dat er in een periode van 70 jaar niet zo heel veel veranderd is.

Eind vorig jaar bracht de heer De Boer te Laren een selectie van artikelen en knipsels uit van de jaargang 1922 van het blad *De Nieuwe Gooiander*. Dit was een algemeen nieuws- en advertentieblad voor Naarden, Bussum, Huizen en omgeving, uitgegeven door de Gooise Drukkerij te Naarden. Het boek bevat 92 bladzijden met advertenties, plaatselijk nieuws, opgaven van de burgerlijke stand, verslagen van het kantongerecht, kerkeradmededelingen, enig buitenlands nieuws etc. etc., aangevuld met een persoonsnamenregister. Een heerlijke bron voor dié genealogen die niet alleen op zoek zijn naar geboorte- en overlijdensdata, maar ook zoveel mogelijk te weten willen komen over hun voorouders en de tijd waarin zij leefden. Dat alles kunnen zij vinden in dit boek, alhoewel ik er niet onverdeeld gelukkig mee zou zijn als één van *mijn* grootmoeders zo schril werd afgeschilderd als Vrouw Duurland te Laren die, blijkens een bericht uit mei 1922, werd betrappt op het maken en *en publike* verkopen van kroketten van overrijp

kalfslachtafval. Zij kreeg er overigens 6 dagen hechtenis voor.

Maar al moeten wij de uitdrukking *l'histoire se répète* niet al te letterlijk nemen, veel van wat we in de *Nieuwe Gooilander* van 1922 tegenkomen, komt ons maar al te bekend voor. Zo was er in 1922 een uitgebreide discussie over de aanleg van twee nieuwe (electrische) tramlijnen door het Gooi, een plan waartegen middels ingezonden brieven sterk geageerd werd, o.a. omdat men een aantasting van de Gooise natuur vreesde. Zoals wij het heden ten dage hebben over de aanleg van de Gooiboog. Ook de prijs van het treinkaartje werd toen al hoog gevonden. In november werd de zuster van de Duitse ex-keizer, een prinses dus!, op weg naar Doorn gesignaleerd in een *tweede klas-coupé*. Eerste klas in Nederland kon zelfs zij niet betalen. En in de politiek was men toen al even misleidend als nu: in maart 1922 verscheen het bericht dat bij de Tweede Kamer een wijziging op de Arbeidswet van 1919 was ingediend. De minister stelde voor de arbeidsweek tot 48 uur te verhogen (was toen 44 uur). Volgens zijne excellentie werd daarbij het beginsel van de acht uren dag gehandhaafd, evenals de vrije zaterdagmiddag, maar moest men voortaan denken in termen van een *gemiddelde* acht uren dag in plaats van een *absolute*. Met andere woorden: de acht uren dag werd dus voor 4 van de zes werkdagen per week juist *niet* gehandhaafd.

Regionaal nieuws

Regionaal nieuws is er ook: een aantal keren wordt er verslag gedaan van de besprekingen om 5 Gooise gemeenten (Naarden, Bussum, Huizen, Laren en Blaricum) samen te voegen. Van regionaal belang zijn ook de verslagen van de kantonrechtbank, waarbij opvalt dat er vaak zware straffen werden uitgedeeld. Een kruidenier te Hilversum kreeg f 100,- subsidiair 30 dagen voor het als boter verkopen van margarine. Andere zaken die veelvuldig voor het kantongerecht komen zijn de verkeersdelicten, terwijl ook in de rubrieken plaatselijk- en gemengd nieuws vaak melding wordt gedaan van kleinere en grotere aanrijdingen.

De keus van het buitenlandse nieuws is uiteraard zeer beperkt. Zo vinden we in januari het bericht van het overlijden van paus Benedictus XV en in maart een berichtje over het proefvliegen

INGEZONDEN.

Nog eens: de Vracht-auto's.

— Volgens een Duitsch blad zijn er in de stad Halle zooveel huizen bouwvallig geworden, dat er de vorige week vier ingestort zijn.

De oorzaak wordt toegeschreven aan de in vaart rijdende zware vracht-auto's, die de huizen doen trillen op hun grondvesten. In de Ulrichstraat stortte een gevelmuur om, juist toen er zoo'n gevaarte voorbij gesnoord was.

In Naarden bleef het nog bij een plafond, dat in de Cattenhagestraat naar beneden kwam.

Moet het eerst een gevel of misschien een geheel huis zijn, dat invalt eer het Gemeentebestuur maatregelen neemt tegen dit dreigend gevaar?

Iemand, die op zijn kamer zit te schudden als er zoo'n kolos voorbijratelt.

Hoezo is verkeersoverlast iets van de laatste jaren?

Uit: de Nieuwe Gooilander, maart 1922.

met geheel metalen vliegtuigen. Hoogst merkwaardig is ook het bericht over het neerstorten van een vliegtuig in het Kanaal. De piloot bleek niet getroffen door een zonnesteek, zoals men eerst aannam, maar door een kogel, in het achterhoofd. Je zou er een detective over kunnen schrijven. Aandacht ook voor een Italiaanse ontdekker die een instrument ontwierp voor de waarneming van 'ultra-roode stralen', waarmee men op volle zee in de mist kon varen, bij een bewolkte hemel sterren kon zien en zo meer. '*Ook aan den toekomstigen oorlog is al gedacht*', want men kon er mee door rookgordijnen kijken....

Tot slot twee opmerkingen over het boek van De Boer: het is jammer dat hij, bijvoorbeeld in een inleiding, niet duidelijk maakt hoe hij zijn selectie van de artikelen heeft gemaakt. We weten nu niet hoe de bloemlezing tot stand is gekomen en, vooral, wat er *niet* in staat. Wat ik ook jammer vind is, dat bij de artikelen niet de datum, maar slechts de maand is vermeld, waardoor b.v. de berichten van de burgerlijke stand wat in de lucht komen te hangen. Afgezien daarvan: een zeer le-

zenswaardig boek waarmee de lezer uren zoet kan zijn.

E.J.P.

DE NIEUWE GOOILANDER 1922, samengesteld en uitgegeven door G.L. de Boer te Laren. 106 pp., met index. Prijs f 17.50. Te bestellen op tel.nr. 02153-15732.

Een graaf als partijganger

Een groot deel van deze scriptie gaat over de voorgeschiedenis van Jan van Beieren en van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Gooiland was één van Jan's bezittingen; om die reden heeft de scriptie enig belang voor onze streek. Enige rol van betekenis heeft Gooiland verder in feite niet gespeeld in deze periode van de geschiedenis.

Jan van Beieren stond niet aan de oorsprong van de Hoekse en Kabeljauwse twisten, hij heeft er ook handig gebruikt in zijn machtspolitiek. De partijen die tegenover elkaar stonden zijn niet goed vergelijkbaar met de tegenwoordige partijen: het waren een soort clans die hun eigen machtspositie probeerden te verbeteren, een politiek program of ideologie was hen vreemd. In de 14e en 15e eeuw waren er regelmatig conflicten over de erfopvolging in het landsheerlijk gezag in Holland en Zeeland, veroorzaakt door kinderloze graven of door de vraag of Holland een zwaard- dan wel een spilleen was (dus over de vraag of een dochter nu wel of niet kon opvolgen in de grafelijke macht). De onduidelijkheid over deze vraag heeft ook de grote problemen rond Jacoba van Beieren, een nicht van Jan van Beieren, mogelijk gemaakt.

Veel regels waren niet duidelijk vastgelegd. Dat bracht vaak met zich mee dat de heersers naar behoeven konden kiezen uit verschillende tradities. Holland was een leen van de Duitse keizer en die deed dus uitspraak over de vraag of Jacoba na de dood van haar vader, Willem VI, in Holland mocht opvolgen. De keizer was tegen Jacoba omdat zij trouwde met Jan IV van Brabant, waardoor onze gewesten onder invloed dreigden te komen van de Bourgondiërs. Maar anderen konden die uitspraak aanvechten. Door de hele middeleeuwen zien we familieleden van overleden heersers aanspraken doen op de vacante troon. Vaak waren die aanspraken erg dubieus en werden gedaan om de andere pretendents af te troggelen. Het verwerven van een titel was vaak veeleer een kwestie van voldoende

macht en geld om aanspraken kracht bij te zetten. Dat betekende ook dat allen die zeggenschap hadden in de benoeming er belang bij hadden a) dat de regels niet al te duidelijk waren en b) om niet meteen positie te kiezen zodat de pretendents zouden proberen hen om te kopen. Ook de lagere adel en de steden moesten een nieuwe landsheer erkennen en konden dus ook weigeren dat te doen. Als ze weigerden, kon een andere pretendent proberen hun steun te verwerven: een edelman kon hopen op nieuwe landerijen, een stad op meer rechten of vrijstelling van belastingen.

Sommige graven probeerden zich boven de partijen te stellen en een politiek van verzoening te voeren. Albrecht, die voogd was voor zijn krankzinnig geworden broer Willem V, stelde in zijn raad zowel Hoeken als Kabeljauwen aan en probeerde zich bovendien minder afhankelijk te maken van plaatselijke groten door ook vertrouwde raadslieden uit Beieren mee te nemen. Jan volgde zijn vaders voorbeeld wel wat het laatste betreft, maar heeft van de Hoeks-Kabeljauwse tegenstellingen gebruik gemaakt om voor zichzelf een machtsbasis te creëren tegenover de aanhang van Jacoba, die vooral door de Hoeken werd gesteund.

Dat Jan niet boven maar tussen de partijen stond, is de voornaamste conclusie van deze scriptie van Wim Dral. De rommelige geschiedenis van de twisten heeft hij getracht verkort weer te geven. Om te laten zien tot welke partij de verschillende raadsheren van de graven behoorden, noemt hij daarbij vele namen, wat lezing enigszins vermoeiend maakt: de lezer heeft voortdurend de neiging even terug te bladeren om na te kijken waar genoemde persoon nu ook weer voor stond. Voor de leek zullen er wellicht ook wat te veel zaken als bekend verondersteld worden. Maar dat hangt ongetwijfeld samen met de aard van de hier besproken tekst, die in eerste instantie bestemd is voor beoordeling door vakbroeders. Een register op persoonsnamen zou de tekst toegankelijker hebben gemaakt.

L.M. VerLoren van Themaat

W.J. Dral, *Met raad en daad. Een onderzoek naar de positie van Jan van Beieren in de Hoekse en Kabeljauwse twisten (1417-1425)*. Doctoraalscriptie middeleeuwse geschiedenis Rijksuniversiteit Leiden, 1989. De scriptie ligt ter inzage in het Goois Museum, het Streekarchief en de bibliotheek aan de 's-Gravelandseweg.